

KISFALUDY KÁROLY.

1788—1830.

NOVEMBER 21-én lesz száz éve, hogy Kisfaludy Károly rövid földi élete és tizenkét esztendeig tartó irodalmi működése befejeződött. A halál napjának dátumára emlékezünk, de az élet alkotásai jutnak az eszünkbe.

Az az élet, mely ezt az egy évtizeden alig túllépő írói munkásságot megelőzte, szinte már magában jelentőségteljes. Másnál talán elég volna ezeket az éveket a tanulás, az előkészület idejének nevezni, de Kisfaludynál ez ennél sokkal több: önfelszabadító küzdelem családjával és az élettartalmat nem adó körülményekkel szemben. Olyan kereteket kellett e küzdelmében lerombolnia, melyek apái és irodalmi elődei előtt épen magát az életet jelentették. Leteszi a foglalkozást és társadalmi megbecsülést jelentő tisztí kabátot, illanó pénzzé változtatja a legmozdíthatatlanabb jót, anyai birtokát; nem csábítja a díszes katonai pályafutás sok lehetősége, sem az ősök rögén való, bukolikus örömeket nyújtó és józan bölcseséget inspiráló élet, mert ő semmi más nem akar lenni, mint korlátoktól mentes magyar litterátor. Ismeretlen valami ez akkor, családi megbotránkozás és elhidegülés alapja, az életelkallódás biztos útja. Már van ugyan ekkor Széphalmon egy magyar író, kiben fájdalmas vágyódások rejtőznek e csupán szellemiségtől táplált emberi élet után, de benne nincs annyi bátorság, elhatározó könnyelműség, hogy ezt a felszabadító utat megtegye. Kisfaludy Károlyból nem hiányzott az a szent könnyelműség, mely elvesztegeti az életet, hogy megnyerje azt. Amikor a harmincadik életévébe lépő Kisfaludy Károly meglepészik Pesten, annál a bizonyos Magyar-utcai csizmadiamesternél, nem pusztán egy fél-Európát megjárt kalandos és megnyugodni nem tudó romantikus élet próbál végre szilárd pontot fogni a lába alá, hanem megjelenik Pesten az a magyar író, aki előtt önmaga és a nemzettársadalom szolgálatának csak egyetlen módja van: az irodalom művelése. Amíg saját élete eddig eljut, maga ez a magyar irodalom is megteszi az önállósulás nagy lépését. Ha Kisfaludyról beszélünk, nevével korszakot kezdünk, az «irodalmi élet» és az «irodalmi központ», e ma oly gyakran használt szavak első igazi tartalmassá válását érezzük.

Egyéni élete és irodalmunk fejlődésmenetének e párhuzamossága lehet véletlen, de hogy ezt a párhuzamosságot épen Kisfaludy Károly neve és munkái vetítik eléink a legélesebben, abban magának ez írónak

van legtöbb része. Irodalomszervező volt, de nem abban az értelemben, mint Kazinczy, hanem azáltal, hogy művei egy addig nem tapasztalt, nagyszerű találkozást hoztak létre a magyar író és a magyar közönség között. Ismerte korának eszmeigényeit, hiányzó műformáit, kívánt szavait, tudta, hogy amíg az írók csak egymásnak írnak, az új fogalmazású irodalomról nem lehet beszélni. Volt irodalmi élet-érzéke. Talán bécsi tartózkodása alatt ismerte meg a közönség-hatás bódító ízét, annak irodalomteremtő jelentőségét, de különben is azáltal, hogy egyéni életét teljesen az irodalom kockájára tette fel, figyelő szeme olyan lehetőségeket vett észre, melyekkel elődei nem akartak és nem is mertek számolni. Nem kívánt szellemi erőfeszítést a közönségtől, ő maga ment feléje, szájáról elleste a kikívánckozó és szívesen hallott gondolatokat és szavakat, hogy a nemzeti hiúság, önszeretet és a puszta szórákozás hibáiból a nemzeti öntudat, önismeret és irodalmi igényesség erőnei legyenek. Mondanivalójának legkedvesebb helye a színpad, az a pódium, ahonnan akkor a legmesszebbre és a legtöbb emberhez hangzik el a szó. Közönséget akar és tud nevelni. A hatás kedvéért engedményeket is tesz, az eszközöket tudatosan kiszámítja és közönségéhez alkalmazza. A magasra feltett irodalmi ideál és a korlehetőségek harcának semmi nyoma műveiben, csak csüggedt pillanataiban áll szemben kora irodalmi és műveltségbeli állapotaival, de ezek a pillanatok nem keresik az irodalmi kifejeződés útját, belül maradnak, eltakart ösztönző erőkként a további munkára.

Fel kell-e sorolnunk műveit? Az irodalom minden műfaji kerete friss eszköz számára a közönség meghódításához. Mozgékony, modern szelleme azonnal meglát eddig még nem, vagy csak esetlegesen felhasznált lehetőségeket. Kezdetől fogva nagyszerű drámaíró, de munkássága nem zárkózik bele e szerencsés kézzel művelt forma kereteibe. Lírai költeményeiben a megújított magyar nyelv idomul a legváltozatosabb nemzeti és idegen metrumokban, feltörekvő formák (népdal, ballada) kapnak addig ismeretlen színeket, novellái prózaolvasó közönséget teremtenek, szépirodalmi almanachja írói sereget gyűjtő s egy egész korszak színvallása. Műveiből nem egy kijut a szomszédos külföldre is s ezzel először van alkalma a magyar írónak, hogy számot vessen a honi szükséglet és a világirodalom kívánságai közötti különbségekkel.

«Magamnak kellett a magyar drámaírás köves útját kiegyengetnem» — írja egyik levelében. Ezzel irodalomtörténeti jelentőségét határozta meg ugyanolyan tiszta látással, mint amely hivatottá tette közönségnevelő írói munkáját. Toldy Ferenc óta ezt még pontosabban tudjuk: ő a magyar vígjáték megteremtője. Ha rá emlékezünk, nem időt és enyészetet legyűrő műveket idézünk, hanem a teljesítmény összességére és akkor való eredményeire gondolunk. A sors úgy akarta, hogy egy évben hagyta el a földi életet azzal a drámaírónkkal, akit a legnagyobbak tartunk. Még a fülünkbe csengenek a Bánk bán szerzőjét

e mostani évben ünneplő hangok, melyek igazoló szózatot mondtak a fel nem ismert író kecskeméti sírja felett. Kisfaludy Károlynak már életében megadatott az elismerés és hódolat. Ehhez hozzá mi semmit sem tehetünk. Bár Kisfaludy Károly és Katona József életsorsa az irodalmi siker és az írói nagyság külön utakon való járására figyelmeztet, a regényírói fantázia egygyé forrasztotta e kettőt, hogy a «mégis megmozdult» magyar élet egy szemrehányó arcra tekinthessen, ha a kötelességtudat szava elhalkul benne. A siker és a nagyság ez ellentett valóságait, Kisfaludy és Katona írói egyéniségét most is szívesen látjuk egynek, szimbolumaként az irodalmi idők óhajtott teljességének.

Kerecsényi Dezső.

VÁRÓHEGY,

*Őrhegynek hívták. Soha ne feledd.
Őrt állott magyar Nagyenyed felett.*

*Tavaszi páróját, őszkor a ködöt
Merőn figyelte s híven őrködött.*

*Főlcillant rá a tündöklő Maros,
Rásötétült az égbolt, viharos,*

*Nap izzasztotta, hűsítette hold,
De őrködése lankadatlan volt.*

*És egyszer, mégis . . . Átok volt? Varázs?
Poklok farsangja? Kígyó-harapás:*

*Lehullt a nap és megszakadt a dal,
Ott a város, de jaj, már nem magyar.*

*S ott áll a hegy is. Süti nap heve,
De Váróhegy lett most már a neve.*

*Tél zuzmarázza, zörgeti a nyár,
Ő árva posztján lankadatlan vár.*

*Ibolyaszínnel a tavasz szegi,
Aranysárgába ősz öltözteti,*

*Hó fujja be a messzi utakat,
Ő vár s a szíve majd hogy megszakad. —*

*Őrhegynek hívták. — Áll Enyed felett.
Most Váróhegynek hívják. Ne feledd.*

Illyés János.